

A T A T Ü R K

R. HÜSREV GEREDE

Rejimin koruyucusu, vatanın istikbali gençlerimize :

Güzel güneş yüzünü görmediğin, tatlı gür sesini işitmediğin, sana kutsal vasiyeti olan hitabesini can evinde saklamakta olduğun ve bir kişi kalsan da yolunda ilerlemeğe Allah'ına and içtiğin, sönmez bir özlemle, derin bir hasretle, millî engin bir aşk ateşi ve şükranla fotoğrafı karşısında huşu ile eğildiğin sevgili Ata'nın resminde görmediklerini, onun naciz bir yoldaşı ben, sana burada dilimin döndüğü kadar, kırık kalemimle bildirmeğe çalışacağım :

ı — Physique durumu, şekli ve şemali: Sağlam bir Türk ana ve babanın çocuğu, hayatını ecdadı gibi at üzerinde, talim, manevra ve şeref meydanlarında geçirmiş sportif, kuvvetli bir vücut. Uzun boylu görünürdü, asker üniforması ne kadar yakıştırsa, sivil kıyafeti de o kadar zarif, kibardı. Muharebelerin en kızgın günlerinde bile traşlı, itinalı giyinmiş bir centilmen idi.

“Gladston” gibi balta, büyük Petro gibi keser kullanmamış güzel elleri, ince uzun parmakları, ihtimamla bakılmış temiz tırnakları, arkaya taranmış arslan yelesi altın saçları, geniş omuzlariyle, mavi şehla gözlerindeki nafiz şule; şahane, müşfik, tatlı bakış; hatları muntazam çelik yüzündeki vekar, tavru hareketlerindeki necabet, zerafetle, heybet; ırkımızın tarihi asaletini, cengâverane güzelliğini şahsında toplamış, medeni, asri Türk'ün müşahhas bir timsali, nümunesi idi. Çok noksan bulduğum bu tavsifimi, hiç olmazsa iki tanınmış sanatkar - artistin müşahedeleriyle bir dereceye kadar tamamlamak isterim :

Heykeltraş Kripel: “hareketi katî, muayyen, şüurludur; mizacı asabi değildir. Eşkâl ve hareketiyle beşer üstü bir insandır. ‘Nitsche’ gibi hasta değildir” diyor. Ressam Haşim de: “Kapıdan bir ziya dalgası halinde giren mütekâsif bir kuvvet ve hayat tecellisi ile gözlerim kamaştı. Hadekaları (yani göz bebekleri) en garip ve esraren-giz maddelerden masnu bir çift gözün mavi, sarı, yeşil ışıklarla aydınlattığı asabi bir çehre... yüzde, alında, ellerde bir sıhhat ve bahar

birliği... Bütün zemberekleri çelikten, ince, yumuşak, toplu, gerilmiş, terü taze bir uzviyet”.

Hem edib, hem ressam Haşim'in bu tarifi 'asabi' kelimesi hariç, tamamen doğrudur. Asabi yerine 'askeri' denmesi daha yerinde olurdu.

Değme gencin dayanamayacağı yorgunluklardan sonra salim bir fikir, mantıki bir muhakeme, müşküller karanlıklarını delici bir projektör gibi olan keskin zekâsı ile, saatlerce çalışır, müzakere, münakaşa eder, kanaat ve düşüncesini etrafındakilere telkin ederdi. Kültür sahibi birinci 'Napoleon' ile büyük 'Frederic' in böyle bir vücut ve kafaya malik olduklarını tarih yazar. Tıpkı büyük Petro'da görüldüğü gibi haddinden fazla içkiye tahammül eder, zihni, fikri vuzuh ve kuvvetini tamamen muhafaza eyler, misafirperverliğinin teşvik ve cazibesine kapılan sofrasındakilerin iç yüzlerini de bu sayede mükemmelen keşfeyleydi.

2 — Sofrası: eski şairlerimizin "işî nuş" dedikleri bir içki ve sefahat toplantısı değildi; bu sofa, değerli, seciyeli fedakâr arkadaşları, devlet ve inkılâp adamları için bir mektepti. Direktiflerini burada verir, çetin işlere göndereceği elçilerine talimatını ekseriya burada verir (İran hâtıralarımın 15 - 17 sahifelerine bakın); inkılâp sahasında yapacağı büyük işlerin projesini burada telkin eder; tarih, dil kültür münakaşalarını burada yapmaktan hoşlanır, ilmîne, kafasına güvendiği arkadaşlarını burada adeta imtihana çekerdi.

Arkadaşlık ve şakacılığı da, şeflerin şefi bu büyük adama yakışan şekilde idi. Resmîyetle hususiyeti ayırd eden, maiyetine bu hususta misal olan büyükleri tarih pek az kaydeder. Tathî içer, tathî konuşur, şakalarında muhakkak bir mâna olan, kalp kırmayan lâtifeleriyle meclise neşe saçan bu büyük adam, bilhassa kadınlara karşı son derece hürmetkâr, nazik bir centilmendi. Bunun harici bir muamele olmuşsa, kendisinde değil, sebep olanlarda aramak icabeder.

Avrupa usulü gayet iyi dans eder, fakat kaidelere bağlanmaz, zarif figürler icat ederdi. Zeybek oyununu millî bir dans yapmayı çok istemişti. Tamamen erkek oyunu olan bunu da, Ödemiş dağlarından inmiş efelere parmak ısırtacak, cengâverane bir eda ve hareketlerle oynadığını, manevi kızlarından Rukiye'nin Dolmabahçe'deki mükellef düğününde hayretle seyir etmiştim. Kumar oyunlarından nefret eder, arkadaşlarına bilardo, eylence kart oyunlarını

tavsiye ederdi. Briçi, kaideye tabi olmasından dolayı öğrenmek istememiş, parasız şaka yerine pokeri tercih etmiştir. Sevdiği, takdir ettiği dost büyük bir devlet sefiri ve karısı ile bir gece böyle Çankaya'da poker oynamış, kendi kaybettikçe elçinin sayın eşinin, kocasına Türk paraları bize akıyor dediğini duymuş ve anlamış, hiç renk vermeden sabahın şafak sökmesine kadar aynı fikir ve beden kuvvetiyle devam ettirdiği oyuna dayanamıyarak sefir dehşetli kaybetmeye başlamış; Atatürk, şimdi de sizin kuvvetli paranız Türk hazinesine akıyor diye madama lâtife etmiş ve hemen oyunun esasen şaka olduğunu söyliyerek ikisinin de yüreğine su serpmiş.

3 — Atatürk'ün bekârlığı tercih ve teşvik ettiği doğru değildir. Bizzat evlenmesi bu iddiaya cevaptır. Yalnız Millî mücadele zamanında, biz arkadaşlarının bekâr olmasını tercih ederdi. Zaten o devre bakarsak— emsali nadir birkaç evliden başka— Anadolu'ya geçen ve her fedakârlığı göze alanların bekâr olanlardan olduğunu görürüz.

4 — Zekâsının deha derecesinde olduğu muhakkaktır. Katiyen (mystique) yani mutasavvıf değildi. Lenin, Hitler, Musolini gibi içtimaî bir din icadına kalkışmamış, sosyal tarihin olgunlaştırdığı, en mütekâmil şekil olan demokratik bir cumhuriyetin temelini atmıştır. Şahsi müşahedelerimle diyebilirim ki; zekâsı sunuhat, ilham derecelerini bazan aşmış, en müşkül, en karanlık millî, askeri meseleleri aydınlatmış, hal etmiştir. "Sathı müdafaa" tabiyesi sayesinde, dünya medeniyeti yolu üzerindeki Akdenize tekrar kavuşmamız, bunun stratejik parlak iki misalidir "Nereye kadar gideceğini, nerede durmak lâzım geldiğini kestirme kudretine de Hatay ve Musul meselelerinde gösterdiği cüret ve ihtiyat, siyasi tarihimizin minnet ve fahirle kaydettiği iki misaldir.

Edip ve hatip idi. Yazıları, sözleri sanayiî lâfziye denilen kelime şakırtılarından muarra, kısa, mânalı, ruhlu idi.

Sesi gür, tathı, nüfuz eden, çekici, dinleyicileri ikna edici idi.

5 — Şehlâ mavi gözlerinde, karşısındakini iradesine boyun eğdiren, düşüncesine nüfuz eden garip bir miknatsiyet vardı. Bu bir nevi (fascination), teşhir kuvveti, belki de "medium" hassası olabilir. Bu tesire tutulanlar Ata'nın göz bebeklerinin birer alev gibi parladığını söylerler.

İzmit'te (Claude Farrere)in diz üstü çökerek "beni onlar gönderdiler" demesi, bu hassayı işitmiş, fakat inanmamış olan bir am-

bassadörün 'odiyans' günü nutkunu okurken dili tutulması meşhur misallerdendir.

6 — İnkılâpçılığı: Milletın ruh ve zihniyetine olan yakınlığı ve bağılılığı sayesinde, onun hayat ve düşüncesine, dimağına devamlı bir surette nüfuz etmiş olan bu büyük inkılâpçı, neslinin, ırkının deha ve kudretini nefsinde toplamış bu ulu adam; kendi şahsiyetinde necip milletimizin asil karakterini, kanında da Türk ateşinin aydınlatıcı alevini, beyninde ise Türklük ülküsünün, engin davasını yaşatan bir insandı. Şahsi dostlarımdan ve Avusturya sefirlerinden "A. R. von Kral" eserinde; Atatürk'ün büyük İskender'in doğduğu Makedonyalı oluşuna, 1897 de askeri idadi talebesi iken, Yunan harbinin zafer teraneleriyle vatani, askeri duygusunun uyandığına, meşrutiyetten evvel Sırp, Bulgar ve Yunan çetelerinin aksülameliyle, tesiriyle Rumeli ordumuzda uyanan hürriyet, istiklâl aşkını yaşadığına, Suriye'de menfa hayatı geçirmiş olmasına da işaretle; siyasi, askeri, ruhi, manevi olgunluğunun merhale ve membalarını çok doğru izah etmiştir.

Her kula nasip olmayan zamanında doğmak beşeri taliine mazhar olan ulu Atamızın maiyetinde 19 Mayıs'ta Samsun'a çıkışımızı, Halûk Şehsuvaroğlu: "Eşsiz Kahraman" başlıklı yazısında: "Mağlûbiyetler, ihanetler, çaresizlikler, ümitsizlikler içinden sıyrılan genç başı, bir ebedi fecir halinde Anadolu dağlarında doğduğu gün, bütün bir millet bu aydınlığa koşuyor" diye ne güzel tasvir eylemiştir.

Türk genci; bayramların bayramı olan senin bu 19 Mayıs Spor Bayramının; vatanın, istiklâle, milletin hürriyete kavuşmasının ilk müjdecisi olduğunu o gün spor sahasında hatırlamakla kalma; vücudunu çelikleştirmek için her gün yapacağın beden hareketlerinde düşün, vücudce, ruhca ona lâıyk bir evlât olmak idealin olsun.

Atatürk inkılâp çalışmalarında mutalâatle muhitini ikna eden, makul fikirleri münakaşa ve ta'mik ve tahlil ederek müsbet neticeyi çıkaran bir devlet adamı idi. Katiyet kesbeden hususlarda, kırılmaz bir azim, gevşemez bir takip fikri ile hareket ederdi. Yeni harflerin kabulünde ittifak eden "Philologues" lisan mütehassıslarımızın, beş sene müddetle bir alışma zamanı teklif etmelerini, inkılâpçılık düşüncesiyle, ruhile reddetmiş "Bu iş üç ayda olmalıdır" demiş ve yapmıştır.

Kadını çarşaftan çıkaran, bu serpuş değil şapkadır diye başımıza bütün medeni dünyanın kullandığı şapkayı geçiren, Allah'ın

kulu kadın ve erkeği müsavi hakka sahip kılan, velhasıl kıyafet, kültür, ziraat, sanayi sahalarında kalkınmayı, inkılâpları bu kadar kısa bir zamanda başaran, bu büyük adamın, muvaffakiyet sırrını ben, şahsındaki kudret ve enerji ile beraber, milletin üçüncü Sultan Selimden beri garple temasa gelmiş olmasına, Türk'ün medeniyete olan yüksek istidadına, Atasına olan sarsılmaz sevgi ve güvenine borçlu görenlerdenim.

Hepimiz Atatürk'ün; asırlarca Osmanlı imparatorluğunun siyâsî, içtimaî bünyesini kemiren, her türlü terakkiye, kalkınmaya başlıca engel ve nihayet inkırazına sebep olan taassup ve cehaletin zadei meşumu, yani uğursuz çocuğu olan "irtica"ın amansız bir düşmanı olduğunu asla unutmamalıyız.

Alçak, hain bir padişahın, dinsiz şeyhulislâmına çıkarttığı fetvaların, kutsal millî mücadele devrimizde, aziz vatanımızın dört köşesinde alevlediği isyan ateşlerinin feci tarihini daima hatırlamak, Ata gibi bu zehirli yılanın başını ezmeğe her an hazır olmak, halkımızı, saf, mert köylümüzü irşat etmek yani doğru yolu göstermek genç yaşlı her aydının dün olduğu kadar, bugün de millî ödevidir.

Atatürk'ün dini politikaya alet etmemek siyasetinde; dinine sadık, Türk'ün dinini kendi diliyle öğrenmesini istemesi, ibadete davet için okunan ezanı Türkçe okutturması, inkılâpçılıktaki ruhi kudretine, uzak görüşüne parlak bir misaldir.

Göçen dinler saltanatının şa'sa'sını, gururunu, ta Bizans devrinden beri taşıyan, şaheser camileri, sebilleri ve tabî güzelliği ile dünyanın maşukası dilber İstanbul'umuzun, gevşetici Bizans ruhunun sindiği lâtif iklimini, Boğazın Rumeli kıyılarında bırakarak, Asya steplerinde çelikleşmiş, asil ırkımızın hayatını yaşamak, çalışmak için, vaktile Türk ulularının cenkleştiği, atlarının kişnediği Çubuk ovasına çekildi. Kurtuluş savaşımızın kaynağı Ankara'yı merkez yaptı, mahkûm mazi ile parlak istikbal arasında bu suretle aşılmaz bir uçurum açtı. Yoksa o da hepimiz gibi şanlı tarihimizin sembolü olan güzel İstanbul'un aşıklarındandı.

Atatürk'ün bir ihtilâlciden ziyade bir inkılâpçı olduğuna eserleri şahittir. Ölümünden evvel yerine kimin geçeceğini bildirmemesi, kaydı hayat şartıyla devlet reisi olması tekliflerini şiddetle reddetmiş olması, hakiki demokratik bir Cumhuriyet kurmak isteğinin başlıca âlâmetidir. Muhalif bir fırka tesisi teşvikini de ömrü vefa etseydi

anayasayı iki meclisli bir cumhuriyet şekline sokacağına müjdecisi telâkki edenlerdenim.

7 — Dindar olup olmadığı hakkında çok söz söyleyenler olmuştur. Benim müşahede ve kanaatim; kâinatın yaratıcısı, her şeyde kudreti mahsus, mevcudatın üstünde büyük bir kuvvete iman ettiği- dir. Zaten “insanların tasavvur ettiği gibi bir Allah olsaydı, yine senin büyüklüğünü idrakten aciz kalırdı” sözü bu hakikati ifadeye kâfidir. Hazreti Peygamberi; kendi hükümranlığı haricindeki devletlerde, namını asırlarca hutbelerde okutmakta olmasıyla, en büyük bir siyasi, dahi olarak tasvir eder, müslüman bir aile kucagında büyümüş olmasından aldığı moral, ruhi telkin ve terbiyenin hayırlı tesiriyle olacak, mabeyin alaturka saz takımını dinlerken birdenbire şarkıyı kestirir, hanende hafız Yaşar’a Kuranı Kerim okumasını emir ederdi.

Bu lâhuti, ruhani anın cazibesi altında, güzel insan sesinin naklettiği ulûhiyetin yüksek sözlerini huşu ve tazimle, hem de göz yaşlarıyla dinlerdi.

Amansız ızdırıp döşeğinde “ya Rabbi, ya Rabbi!” diye zemezmez tehlil olduğunu, yani Allah’ın kutsal adını mütemadiyen zikrettiğini, bu çok hazin günlerde altın saçlı başı ucunda, kanlı gözyaşları döken arkadaşlarından duydum.

*Sonsuz yaşayıp başta kalsaydın ne olurdu?
Şarkın kara bahtında ışıktın neye söndün?
Sızlar büyük önder, vatanın kalbi derinden
Şarkın kara bahtında ışıktın neye söndün?”*

KEMAL EDİP

*Atatürk’ün vücudu göçsede yer yüzünden
Türklük onun ruhunu kendi ruhunda saklar”*

FARUK NAFİZ ÇAMLİBEL